

Ks. JÓZEF RYBCZYK

Józef B a k a l a r z TChr. *Parafia personalna dla migrantów w prawodawstwie powszechnym Kościoła Zachodniego*. Lublin 1977 ss. 155. Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Napisana i wydrukowana na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim rozprawa doktorska liczy 140 stron tekstu głównego ze wstępem i przypisami oraz 14 stron aneksów, na które składają się: spis treści, wykaz wykorzystanych źródeł i literatury, objaśnienia skrótów i streszczenie w języku angielskim. Wykaz źródeł obejmuje 44 pozycje, wykaz literatury obejmuje 158 pozycji, przeważnie obcojęzycznych.

We Wstępie autor uzasadnia potrzebę wszczęcia specjalistycznych badań naukowych nad problemem parafii personalnej dla migrantów. Migracja ludności stanowi bowiem poważne zjawisko społeczne, w naszych czasach bardzo rozpowszechnione i nabrzmiałe, które z punktu duszpasterskiego stanowi dla Kościoła problem pierwszorzędnej wagi. Dotychczasowy stan badań naukowych w tej dziedzinie jest więcej niż skromny. Jediną monografią na ten temat opublikował J. Cieśluk: *National parishes in the United States* (Washington 1944). Autor doprowadził swoje badania do wybuchu drugiej wojny światowej. Rozprawa ta przedstawia stan prawny parafii personalnej w Kodeksie Prawa Kanonicznego oraz w partykularnym prawie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej. Część kodeksowa jest potraktowana w rozprawie dość pobieżnie, a z zakresu historii tej instytucji autor podał tylko luźne wzmianki. Opublikowana na początku lat czterdziestych rozprawa nie mogła objąć niewątpliwie najciekawszego okresu z historii rozwoju tej instytucji prawnej, tj. od Soboru Watykańskiego II do chwili obecnej.

Autorem drugiej, tematycznie nieco zbliżonej do zagadnienia migracji, jest G. Martini, który w 1950 r. opublikował rozprawę na temat *Parroco e parrocchia personale in diritto canonico* (Torino). Jest to publikacja o charakterze historiograficznym, która dotyczy szczególnego rodzaju parafii personalnej we Włoszech, tzw. parafii rodzinnej.

Ponadto w literaturze światowej ukazało się sporo artykułów na temat parafii personalnej, zarówno naukowych, jak i popularnych. Są to najczęściej artykuły zawierające rozważania o charakterze socjologicznym i pastoralnym, a niektóre z nich mają charakter wybitnie polemiczny. Uderza przy tym prawie zupełny brak opracowań kanonistycznych. W tej sytuacji podjęcie opracowania parafii personalnej dla migrantów w prawie kanonicznym jest celowe i w pełni uzasadnione, tym bardziej, że nabrzmiały po

II wojnie światowej problem migracji i sprawa zorganizowania właściwej opieki duszpasterskiej nad migrantami weszły pod obrady Soboru Watykańskiego II, wywołały napiętą dyskusję i znalazły swój wyraz w uchwałach Soboru oraz w rozporządzeniach wykonawczych opublikowanych przez Stolicę Apostolską w latach 1966-1969. Celem rozprawy jest więc przedstawienie genezy i rozwoju parafii etnicznej, szczególnie zaś parafii dla migrantów oraz rozwoju przepisów prawnych regulujących strukturę prawną teje parafii z głównym akcentem na prawie posoborowym.

Rozprawa jest podzielona na pięć rozdziałów. Pierwszy wprowadza czytelnika w zawiłą i skomplikowaną problematykę leżącą u podstaw parafii personalnej dla migrantów. Autor omawia w tym rozdziale szeroko zasady doktrynalno-prawne, które uzasadniają i wyjaśniają racje istnienia parafii tego typu, ich specyfikę oraz strukturę prawną. Należą do nich: zasada terytorialnej i zasada personalnej organizacji parafii, potrzeba szczególnej opieki duszpasterskiej nad migrantami, poszanowanie wartości etnicznych oraz ojczystego języka w duszpasterstwie migrantów. Tak więc już w pierwszym rozdziale autor odpowiednio ustawia czytelnika, by mógł pod kątem ukazanych fundamentalnych zasad właściwie ocenić postawę Kościoła wobec zagadnienia migracji wyrażoną w normach prawnych. Takie właśnie ustawienie czytelnika ma tutaj ogromne znaczenie. Rozdział ten nie nasuwa żadnych zastrzeżeń, owszem, jest dobrze pomyślany i znakomicie spełnia swoją funkcję.

Drugi rozdział ukazuje od strony historycznej powstanie i rozwój badanej instytucji w czterech okresach, tj. od początków Kościoła do wydania Kodeksu Prawa Kanonicznego, w prawie kodeksowym, na Soborze Watykańskim II oraz w czasach najnowszych po zakończeniu Soboru. Autor przeanalizował więc kolejno: uchwałę Soboru Laterańskiego z 1215 r., prawo partykularne XIII w., sporadyczne wypowiedzi Sykstusa IV i Leona X. Na plus autora trzeba zapisać, że nie pominął milczeniem uchwał Soboru Trydenckiego, choć sobór ten nie wymienił de nomine parafii personalnej. Drogą wnikliwej analizy uchwał autor potrafił wyłuskać stanowisko Soboru w sprawie parafii personalnej, które wyraziło się w tym, iż Sobór nie zniósł istniejących do tej pory parafii personalnych i w drodze wyjątku dopuszczał na przyszłość tworzenie nowych parafii tego typu. Proces powstawania parafii personalnych dla migrantów przybrał wyraźnie na sile od połowy XIX w., głównie w Stanach Zjednoczonych. Autor dokładnie omówił uchwały synodów w Baltimore z 1852 i 1866 r., orzeczenie Kongregacji Rozkrzewienia Wiary z 1887 r. oraz życzliwą dla parafii personalnych wypowiedź Leona XIII. Dopiero w Kodeksie Prawa Kanonicznego pojawiła się wyraźna i dokładna norma prawa powszechnego, która ustaliła warunki erygowania parafii personalnej i dokonywania w niej innowacji. Zbyt elastyczne sformułowanie normy prawnej wymagało od autora sporo wysiłku, by przeprowadzić jej trafną interpretację w obliczu panujących wśród kanonistów kontrowersji. Bardziej szczegółowe przepisy przyniosła dopiero konstytucja *Exsul familia* z 1952 r. Umiejętnie i trafnie wykazał autor w czym wyraził się w tej konstytucji otwarty i bardziej pozytywny stosunek Kościoła do parafii dla migrantów w porównaniu z tym, co zawierał Kodeks Prawa Kanonicznego,

W czasie obrad ostatniego Soboru sprawa parafii dla migrantów stała się problemem kontrowersyjnym. Autor poddał szczegółowej analizie wota przedsoborowe, poszczególne schematy wnoszone pod obrady soboru (a więc schemat *De cura animarum*, schemat dekretu *De episcopis et dioecesium regimine*, schemat *De pastoralis episcoporum*

munere in Ecclesia) oraz dekret soborowy *Christus Dominus*. Rozbieżne stanowiska Ojców Soboru sprawiły, że sama uchwała soborowa w tej sprawie jest bardzo elastyczna. Dopiero rozporządzenia wykonawcze motu proprio *Ecclesiae sanctae* z 1966 r. poddają pod władzę miejscowego ordynariusza erekcję i innowację parafii personalnej, co z kolei wywołało nowe napięcia i kontrowersje. Ostatnim aktem prawodawczym Kościoła w tej materii jest instrukcja *De pastoralis migratorum cura* z 1969 r.

Na tle drugiego rozdziału, w którym autor dokonał szczegółowego przeglądu całej działalności Kościoła na odcinku parafii personalnej, nasuwają się następujące refleksje: 1° Ponieważ instrukcja *De pastoralis migratorum cura* przynosi nowe i zasadnicze ujęcia form organizacji duszpasterstwa migrantów, należało w tym miejscu wyraźnie wykazać różnice zachodzące między nią i motu proprio *Ecclesiae sanctae* i odpowiedzieć na pytanie, czy ten nowy dokument przynosi jakąś derogację przepisów z poprzedniego dokumentu; 2° Autor słusznie zaznaczył, że nowa instrukcja posiada charakter ustawy normatywnej, jest bowiem obrogacją konstytucji *Exsul familia* i derogacją kan. 216 § 4. Powstaje więc pytanie, jeśli tak jest, to dlaczego prawodawca nazwał swój dokument prawodawczy instrukcją.

W trzecim, czwartym i piątym rozdziale autor przedstawia status prawny parafii personalnej dla migrantów w świetle aktualnie obowiązującego prawa. Jest to więc szczegółowa część rozprawy, która posiada zasadnicze znaczenie dla organizacji duszpasterstwa migracyjnego. Są tu omówione szczegółowo takie zagadnienia, jak pojęcie, natura i prawna struktura parafii personalnej, erekcja, zniesienie i innowacja parafii personalnej, inne formy duszpasterstwa migrantów, wierni w parafii personalnej, a więc członkostwo, zmiana członkostwa, stosunek migrantów do parafii terytorialnej, proboszcz parafii personalnej, jego władza, uprawnienia i obowiązki. Autor przedstawia tu szczegółową analizę przepisów prawa, zestawia i porównuje przepisy instrukcji z motu proprio *Ecclesiae sanctae* z konstytucją *Exsul familia* i kan. 216 § 4. Wykazuje różnice w podejściu prawodawcy do rozwiązywania poszczególnych zagadnień oraz stopniowe narastanie nowych rozwiązań. Ponieważ normy prawne w tej dziedzinie dotyczą z reguły sytuacji konfliktowych, nic przeto dziwnego, że są one w swoim sformułowaniu niezbyt precyzyjne, a w treści nie wypracowane do końca. Stąd pojawiają się nierzadko luki prawne. Interpretacja takich przepisów nasuwa ciągle bardzo wielkie trudności. Należy jednak stwierdzić, że autor z powodzeniem pokonuje te trudności, wciąga do interpretacji jako środki pomocnicze ogólne przepisy i zasady prawa, sięga do prawa partykularnego oraz opiera się na analogii prawnej. Należy też podkreślić, że wnioski, jakie wyciąga są dobrze podbudowane przekonującymi argumentami i należyście wyważone, wypowiedziane też z umiarem.

Przystępując do oceny naukowej wartości rozprawy J. Bakalarza, należy najpierw zaznaczyć bez cienia przesady, że obrany przez niego temat jest ważny i zarazem trudny. Autor podjął się jego opracowania i trzeba to podkreślić z uznaniem, że wywiązał się z tego zadania bardzo dobrze. Nie zagubił się w trudnościach, które napotykał na każdym kroku. Nie unikał ich, wprost przeciwnie, sam je wyszukiwał i starał się znaleźć dla nich właściwe rozwiązanie. W kwestiach polemicznych, których w tej rozprawie było bardzo wiele, umiał zachować spokój, umiar, obiektywizm, co w dociekaniach naukowych ma pierwszorzędne znaczenie. Autor umie też prawidłowo wykorzystać źródła i trafnie je ocenić pod kątem prawnym. Ujawnił cechę dobrego i dojrzałego kanonisty, gdy w

ocenie i interpretacji dokumentów kościelnych starał się zawsze trafnie odkryć myśl i zamiar prawodawcy kościelnego — to prawdziwe i żywe serce każdej normy kościelnej. W pracy badawczej wykazał dobre opanowanie metody badań naukowych. Warto też wspomnieć, że rozprawa ta jest cenną i podstawową pozycją w ramach prac badawczych prowadzonych przez Zakład Duszpasterstwa i Migracji Polonijnej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Z pewnością odda ona duże usługi ośrodkom polonijnym rozszanym po całym świecie, które od lat — a zwłaszcza po II Soborze Watykańskim — prowadzą nieraz ciężką walkę o prawo do istnienia samodzielnych ośrodków duszpasterstwa polonijnego. I wreszcie ze względu na swój wyjątkowy charakter rozprawa ta stanowi również cenną zdobycz, gdyż w tej dziedzinie w polskiej kanonistyce panowała do tej pory prawdziwa posucha.